

Такриз

ба автореферати диссертатсияи номзадии Мансурзода Наргиса Мансур дар мавзуи “Ташаккули арзишҳои ахлоқӣ- башардӯстии хонандагони синфҳои ибтидоӣ тавассути адабиёти бачагона дар таълими забони тоҷикӣ” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 5.3.5.3. Назария ва методикаи забони тоҷикӣ

Дар раванди ҷаҳонгароӣ баҳри ташаккули арзишҳои ахлоқӣ- башардӯстии толибилмон муҳайё кардани шароити педагогӣ бо истифода аз технологияҳои навини педагогӣ муҳим арзёбӣ мегардад. Истифодаи роҳи усулҳои фаъоли таълим дар ҷараёни омӯзиши забони тоҷикӣ раванди омӯзишро осон мегардонад.

Мавзуи интихобнамудаи муҳаққиқ Мансурзода Наргиса Мансур барои татбиқи босамари технология ва ташаккули арзишҳои ахлоқӣ- башардӯстии хонандагони синфҳои ибтидоӣ тавассути адабиёти бачагона дар омӯзиши забони тоҷикӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ равона гардида, зимни баргузориҳои барномаи таҷрибавӣ-озмоишӣ амалӣ гардидааст. Муҳаққиқ дар рисолаи хеш бо мақсади тақвият ва рушди арзишҳои ахлоқӣ- башардӯстӣ, қобилияти малакаҳои омӯзиш дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олий баҳри мукамал кардани омӯзиши он вазифаҳои дақиқу аниқ гузоштааст.

Қайд мегардад, ки дар омӯзиши забони тоҷикӣ омӯзгорон ба рушди арзишҳои ахлоқӣ- башардӯстии хонандагони синфҳои ибтидоӣ тавассути адабиёти бачагона бо истифода аз роҳи воситаҳои гуногуни омӯзиш самаранокии раванди таълимро таъмин менамоянд. Мушоҳидаҳо дар раванди натиҷаи таҳқиқот нишон дод, ки таваҷҷуҳи зиёди хонандагони синфҳои ибтидоии муассисаҳои таълимии озмудашуда ба омӯзиши забон ва адабиёти бачагона, махсусан дар жанрҳои бадеӣ, аз ҷумла, ҳикояҳо, афсонаҳо, достону ривоятҳо ва зарбулмасалу мақолҳо хеле афзудааст.

Бинобар ин, омӯзгорон бояд доимо захираҳои нави самарабахшии фаъолияти худро ҷустуҷӯ кунанд, эътимоднокии таҷрибаи мавҷударо тафтиш

кунанд ва баҳри ташаккули арзишҳои ахлоқӣ- башардӯстии хонандагон роҳҳо ва усулҳои гуногуни таълимиро истифода бурда, ба тарбияи инсондӯстӣ, дӯстӣ, эҳтироми якдигар, кумак кардан ба заифон ва бенавоён ҳидоят менамоянд.

Диссертатсия аз муқаддима, се боб, натиҷагирӣҳо аз ҳар боб, хулосаи умумӣ, 25 ҷадвал, 17 диаграмма, замимаҳо ва феҳристи адабиёти истифодашуда иборат буда, ҳаҷми рисола 211 саҳифаро дар бар мегирад.

Боби якум **“Асосҳои назариявӣ ва методологии ташаккули арзишҳои ахлоқӣ- башардӯстии хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар таълими забони тоҷикӣ”** номгузорӣ гашта, он ба ҷанбаҳои муҳимми тарбияи башардӯстӣ, ахлоқӣ, меҳнатдӯстӣ ва ватандӯстии хонандагони синфҳои ибтидоӣ, робитаи мустақими арзишҳои миллӣ ва умумибашарию дар омӯзиши ЗМ нишон дода, нақш ва арзишмандии адабиёти бачагонро баррасӣ намудааст.

Ҳадафи асосӣ ин асосноккунии назариявӣ, сохтор ва робитаи муайяни мутақобила, муайянсозии ҷузъҳои шароити педагогӣю дидактикӣ дар рушди арзишҳои ахлоқӣ – башардӯстӣ ва инчунин имкониятҳои адабиёти бачагон дар ташаккули хонандагони синфҳои ибтидоӣ дар омӯзиши забони тоҷикӣ иборат аст.

Муҳаққиқ масъалаҳои ахлоқӣ – башардӯстӣ, ки дар омӯзиши забони тоҷикӣ тавассути адабиёти бадеии бачагона, дар синфҳои ибтидоӣ мавқеи марказӣ доранд ва яъне шеър, таронаҳо, афсонаҳо, ҳикояҳо воситаи асосии татбиқи адабиёти бадеии бачагона буда, дар муассисаҳои пойгоҳӣ нишон додааст.

Зерфасли боби якум **“Моҳияти арзишҳои ахлоқӣ-башардӯстӣ ва имкониятҳои адабиёти бачагона дар ташаккули онҳо”** ном дорад, муҳаққиқ ба масъалаҳои рӯ овардааст, ки талаботи ҷомеаи муосир тақозои ин масоил аст; зеро толибилмони имрӯзаро дар шароите фаъолият менамоянд, ки бе рушди арзишҳои ахлоқӣ-башардӯстӣ ва бе донишҷӯи воҳидҳои усулҳои забони тоҷикӣ имконнопазир аст.

Муҳаққиқ дар тарбияи хонандагони хурдсол нақши муҳим доштани адабиёти бачагонаро, нишон дода, қайд мекунад, ки маҳз дар ин зинаи таҳсилот ғояҳои шахсияти кӯдак ташаккул ёфта, тарбияи сифатҳои ӯ, аз ҷумла, ростқавлӣ, ҳамдигарфаҳмӣ, эҳтиром ба калонсолон, дӯстӣ, меҳрубонӣ, дилсӯзӣ, масъулиятшиносӣ, кумак ба дигарон ба инкишофи маънавияи иҷтимоии онҳо мусоидат мекунад. Ворид намудани усулҳои тарбиявӣ дар асоси адабиёти бадеӣ дар зинаи ибтидоӣ зарур буда, тарбияи ахлоқӣ бояд аз синни хурд оғоз ёбад, зеро воситаҳои бадеӣ, ки ба тафаккур ва эҳсоси кӯдак наздиканд, яке аз роҳҳои беҳтари ташаккули чунин арзишҳоянд. Ин арзишҳо ба таври мунтазам тавассути дарс, муносибати омӯзгор, муҳити мактаб ва ҳамкориҳои оила амалӣ гардад, албатта кӯдак ба шахси боодоб, ҳудогоҳ ва ҷомеапазир табдил меёбад. Эҳтироми калонсолон ҳамчун меъёри ахлоқӣ ва рафтори некӣ кӯдак боиси намуна барои ҳамсолон ва дигарон мегардад.

Боби дуюми диссертатсия **“Хусусиятҳои методии ташаккули арзишҳои ахлоқӣ-башардӯстии хонандагони синфҳои ибтидоӣ тавассути адабиёти бачагона дар таълими забони тоҷикӣ”** номида шуда, дар он муҳимтарин ҷанбаҳои таъмин намудани таълими самарабахши забон барои хонандагони синни хурди мактабӣ, наздик кардани маводи таълимӣ ба муҳиту ҷаҳонбинии кӯдак ва ҷолибу шавқовар сохтани он бо роҳҳои гуногун мебошад. Муҳаққиқ дар таҳқиқи хеш нишон додааст, ки дар интиҳоби матнҳо ва мавзӯҳои маводи таълимии забони тоҷикӣ омӯзгорон хусусиятҳои синну солии бачагони хурдсолро ба назар гиранд.

Муҳаққиқ дар заминаи китобҳои дарсии синфҳои ибтидоӣ омӯзиши адабиёти бадеии бачагона, ки ҷанбаҳои тарбиявӣ, мазмунӣ ва эҳсосии матнҳоро мушаххас карда, амалан дар ҷараёни дарс барои инкишофи инсондӯстӣ, меҳрубонӣ, ҳамдардӣ ва ҳассосияти иҷтимоӣ дар зехни кӯдакон истифода мешаванд, муайян кардааст. Ин ҷанбаҳо, аз ҷумла, ба бедор кардани ҳисси хайрхоҳӣ, ҳамдардӣ, эҳтиром, инсонпарварӣ ва масъулияти иҷтимоии кӯдакон мусоидат меkunанд.

Ҳангоми таҳия ва ташкили дарсҳои синфҳои ибтидоӣ бояд диққати асосӣ ба ин равона карда шавад, ки хонандагон тавонанд тавассути хониши бадеӣ малакаҳои худшиносӣ, ҳудогоҳӣ, худтанқидкунӣ ва ҳудинкишофи шахсияти башардӯстонаи худро рушд диҳанд. Ин раванд ба кӯдак имконият медиҳад, ки арзишҳои инсонӣ ва муносибатҳои некро на танҳо фаҳмад, балки дар рафтор ва амалияи ҳаррӯзаи худ татбиқ намояд.

Муҳаққиқ дар асоси модели таҳиянамудааш якчанд намунаҳои машғулиятҳои таълимии синфҳои ибтидоиро дар заминаи ташаккули арзишҳои ахлоқӣ башардӯстӣ дар дарсҳои забони тоҷикӣ тавассути жанрҳои бадеӣ нишон додааст.

Дар омӯзиши забони тоҷикӣ муҳаққиқ ба омӯзгорни синфҳои ибтидоӣ истифодаи роҳу воситаҳои гуногунро тавсия дода, ба фаъолияти мустақилонаи амалӣ омода намудани хонандагонро баррасӣ намудааст. Барои ҳар як омӯзгор донишдони навъҳои гуногуни дарсҳоро лозим аст ва ҳар як дарсро бояд ба нақша дарорад. Муҳаққиқ нишон додааст, ки банақшагирии дарс ба омӯзгор имкон васеъ медиҳад, ки дар чараёни дарс кадом методҳоро ба кор барад ва дар раванди он ҳелҳои гуногуни матнҳо, ҳикояҳо, талаботи машқҳоро ба назар гирад.

Зерфасли ин боб бо номи **“Роҳҳо, усулҳо ва воситаҳои методии ташаккули арзишҳои ахлоқӣ-башардӯстӣ дар таълими забони тоҷикӣ”** гузошта шудааст. Имкониятҳои беҳтарини ворид намудани роҳу воситаҳои афзалиятноке, ки ба раванди ташаккули шахсияти воқеан инсондӯст ва комил мусоидат мекунанд, дар низоми таҳсилот ва тарбияи башардӯстии насли наврас мавриди баррасӣ қарор дода шуданд.

Дар чараёни тадқиқот муҳаққиқ ба заминҳои назариявӣ асосан ба мероси илмӣ-муҳаққикони классикӣ ва муосири соҳаҳои педагогика, равоншиносӣ, фалсафа ва ҷомеашиносӣ таъя кардааст. Маҳз пажӯҳишҳои онҳо заминаи методологиро барои баланд бардоштани самаранокии раванди таълиму тарбия фароҳам оварда, дар ташаккули назария ва концепсияи инсонмехвари маориф нақши калидӣ бозидаанд.

Муҳаккиқ нақши муҳим доштани матнҳое, ки ба масъалаҳои тарбияи арзишҳои ахлоқӣ-башардӯстии хонандагони хурдсол дар дарсҳои забони тоҷикӣ тавассути адабиёти бачагона бахшида шудаанд, муайян намудааст. Нишон додааст муҳаккиқ, ки омӯзгор дар чараёни дарс масъалаҳои марбут ба фаҳмиши моҳият ва мазмуни матнҳоро фаълоне ба миён гузорад ва мафҳумҳои калидии ахлоқӣ-гуманистӣ «шахсият», «нек», «бад», «арзиш», «ҷамъият», «табиат», «зебӣ», «ҳаёт», «дӯстӣ», «рафокат», «хурсандӣ», «ҳамдардӣ» ва дигар сифатҳои инсониро ба хонандагон шарҳ диҳад.

Таҳлили меъёрҳои асосии инсонпарварӣ, дарки арзишҳои умумибашарӣ, истифодаи таҷрибаи ҳаёти ва маънавии калонсолон, ҳамгиро намудани раванд ва ҳодисаҳои объективӣ иҷтимоӣ бо принсипҳои гуманизатсияи таълим, ҳамчунин ворид намудани мазмуни башардӯстонаи нав ба маводи таълимӣ ва тақвияти робита бо китобхонаи мактаб аз муҳимтарин шароити педагогӣ ба шумор мераванд, ки ба ташаккули арзишҳои ахлоқӣ-башардӯстӣ дар низоми таҳсилоти ибтидоӣ мусоидат мекунанд.

Таҳқику баррасии корҳои озмоишӣ, натиҷаи баланд бардоштани сатҳи арзишҳои ахлоқӣ - башардӯстӣ дар таълими забони тоҷикӣ хонандагони синфҳои ибтидоӣ тавассути адабиёти бачагона хеле равшану аниқ аз ҷониби муҳаккиқ пешниҳод гардидааст.

Новобаста аз ин дар автореферат баъзе иштибоҳоту норасоии ҷузъи низ ба назар мерасанд, ки баёни онҳо барои такмили минбаъдаи пажӯҳиши диссертант ба манфиат мебошанд:

1. Дар баъзе ҷойҳои автореферат мавқеи истифодабарии аломатҳои пунктуатсионӣ: "тире " ва "дефис" риоя карда нашудааст.

Камбудии мушоҳидакардашуда мазмун ва мундариҷаи корро ҳалдор намеkunанд.

Автореферати диссертатсияи Мансурзода Наргиса Мансур дар мавзӯи **“Ташаккули арзишҳои ахлоқӣ- башардӯстии хонандагони синфҳои ибтидоӣ тавассути адабиёти бачагона дар таълими забони тоҷикӣ”**

дарёфти дараҷаи илмӣ ба талаботи Низомномаи намунавӣ оид ба Тартиби додани дараҷаи илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27.12.2024 тахти №493 тасдиқ гардидааст, ҷавобгӯ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 5.3.5.3. Назария ва методикаи забони тоҷикӣ мебошад.

Муқарриз:

Муаллими кафедраи забони русӣ
МДТ «Донишгоҳи давлатии тиббии
Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино»,
номзади илмҳои педагогӣ



Султанова Д.Х.

« 17 » 09 2026с.

Суроға: 734026

Ҷумҳурии Тоҷикистон, Душанбе,

Телефон: (+992) 915-76-95-81

Почтаи электронӣ: dilrado.sultanova@list.ru

Имзои Д.Х. Султановаро

тасдиқ мекунам, сардори Раёсати рушди

кадри МДТ «Донишгоҳи давлатии тиббии

Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино»

« 17 » 09 2026с.



Б.И. Сафарзода

Суроға: 734026, Ҷумҳурии Тоҷикистон

ш.Душанбе, ноҳияи Сино,

ҳиёбони Сино, 29-31

Телефон: (+992) 446003977

почтаи электронӣ: info@tajmedun.tj